

Anti-Semitism

Shiur# 442 | Nov 11th 2023

שו"ע יו"ד סימן קנז סעיף ב

אסור לאדם לומר שהוא עובד כוכבים כדי שלא יהרגוהו. אבל אם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי משנה מלבשו בשעת הגזרה, מותר כיון שאינו אומר שהוא עובד כוכבים: הגה - ואפילו לובש כלאים. (נ"י פרק הגוזל בתרא). ואף על גב דאסור לומר שהוא עובד כוכבים, מ"מ יוכל לומר להם לשון דמשתמע לתרי אפין (נמוקי יוסף פ' הגוזל), והעובדי כוכבים יבינו שהוא אומר שהוא עובד כוכבים והוא יכוין לדבר אחר. וכן אם יוכל להטעותם, שהם סוברים שהוא עובד כוכבים, שרי. (ת"ה ס"י קנ"ז) וכן בדרך זה. מי שלבו העלה טינא וחושק באשת איש אם תוכל אשתו לבא אליו ושיסבור שבא על הערוה, שרי. (שם בנ"י). וכל זה לא שרי רק במקום סכנה, אבל שלא במקום סכנה כגון שילבש בגדי עובד כוכבים שלא יכירוהו שהוא יהודי ויעביר מכס, או כדומה לזה, אסור. (סברת הרב):

Rabbi Saks

רש"י פרשת וישלח פרק לג פסוק ד

אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו:

עמק הנצי"ב

**פ"י ומקובל חנכי להיפך : בידוע שעשו שונא ליעקב. וא"כ כלל
נקוד הייתי יודע שלא הי' אלא בגנות הדעת. אלא כל הנקודה
לכוליא מהידוע שכאן נשקו בכל לבו : אלא לרעות את עצמם.**

ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק א משנה א

משה קבל תורה מסיני. אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם ג"כ חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חברו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני:

שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן עז

אם מותר לתבוע שרי המדינה בפני שופטים במדינה אחרת

הנה מצאתי את מכתב מע"כ הרמה וראיתי שאיכא בזה נידון גדול, שאף שודאי פשוט וברור שיש להשתדל אצל הממשלה שיתמכו בבתי ספר שהיהודים יסדו לעצמן מאחר שכן הוא דין המלוכה בענגלאנד ומחמת זה לא הבנתי את השאלה ואמרתי ע"י הטעלעפאן/הטלפון/ שאיני רואה בזה שאלה, אבל בקראי את המכתב שנכתב באנגלית שהנידון הוא אם יש להשתדל שלא אצל שרי המדינה בענגלאנד גופא אלא לתבוע למשפט אשר נמצא במדינה אחרת שגם ענגלאנד שייך להם ולבוא בקובלנא לפני השופטים על השרים של ענגלאנד אשר עושים עוולה נגד היהודים, ושיכריחו אותם ליתן גם לבתי ספר של יהודים, שודאי יש לחוש להטלת איבה מהממשלה ליהודים שזה אפשר שח"ו יביא לתוצאות לא טובות בהרבה ענינים ואיכא בזה ענין רדיפה והרבה חששו חכמים לחשש איבה והקלו כמה דברים בשביל זה כמפורש במסכת ע"ז דף ו' ע"ב כי צריך לידע שהשנאה לישראל מכל האומות היא גדולה גם ממלכיות שנוהגין בטובה, וכבר אמרתי על הלשון שהביא רש"י בפ"י החומש פ' וישלח (ל"ג, ד') על קרא דוישקוהו ארשב"י הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב דמה שייך זה להלכה, דהוא כמו שהלכה לא משתנית כך שנאת עשו ליעקב לא משתנית דאף אלו שנוהגות באופן טוב שנאתן

גדולה בעצם שלכן ח"ו להתגרות בהם ולגרום איבה וזהו ודאי טעם הרב פאדאווא שאמר שלא יעשו זה אך מאיזה טעם לא רצה לומר טעמו. ואני מרחוק המקום וחסרון ידיעת ענינים הפאליטיים/הפוליטיים/ איני יכול לומר כלום, ומספק יש להחמיר שלא לתבוע את המדינה לשופטים שבמדינה אחרת אף שנעשה זה בהסכם ענגלאנד, אבל להשתדל אצל השרים במדינת ענגלאנד גופא ודאי צריך להשתדל בכל האפשרי.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יג סימן יב אות ו

לא כן אומת הנוצרים שמלבד שהם חכמים גדולים וחוקרים תמיד אחר האמת ועל פי עומק חקירתם וחכמתם מצאו שאין עלינו אשם בהיותנו מתחזקים לשמור תורת אלקינו בידינו, עוד זאת שבאמת יודעים ערך תורתנו הקדושה וחכמת חכמי התלמוד ואנו והם משולים לשתי נטיות יונקות מגומא אחת ומעולם לא יתלוצצו על תורתנו ומנהג תפלותינו מצד עצם התפלה והעבודה חלילה לחכמים גדולים כחכמי הנוצרים אלא אם יקרה התלוצצות היא על רוע סדר הנהגתנו בכל מעבדינו ובפרט בבתי תפלתנו וכדומה לו עכ"ל. שומו שמים למקרא מה יפית כזה לאמונת הנוצרים וחכמיהם מפורש יוצא וללא כל בושה, מפי בעל התשובה, ולגנות לשם כך בצד את רוע סדר הנהגתנו בכל מעבדינו ובפרט בבתי תפלותינו? ושאנחנו האשמים כביכול בזה ועל כן באה עלינו הצרה שקורה שמתלוצצים עלינו? השכח דברי רשב"י מובא ברש"י פ' וישלח (ל"ו - ד') האומר: הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב. והלא אבן מקיר תזעק על כך, על שרשרת ארוכה של מאות בשנים מעינייהם השטניות לאלפי רבבות מבני ישראל שאשמתם היחידה היתה דביקותם באמונתם ובתורתם, ומשריפת בתי - מקדשנו התלמודיים אשר איה שוקל ואיה סופר שיוכל להשיענו ולפרט לנו מאת /את/ אשר עוללו לנו, הלזה יקרה מקרה של התלוצצות? או כפי שמוסיף בדבריו שם לסנגר על איזה מנגדים מהם? שהיה זה מפני שראו בספרנו כמה דברים נגד הגוים וכו'? ומהו זה שכותב: שחכמיהם חוקרים תמיד את האמת? האומנם ככה? ובכלל המותר לקרוא קילוס לחכמיהם? ואיה האיסור של לא תחנם שישנו בדבר? (יעוין ברמב"ם פ"י מה' ע"ז ה"ד).

תשובות איברא

רלג

הענין הרביעי שגורם לשנאת האומות הוא כשמכזים אותם, ואף שכלל ישראל נשמרים בזה, אבל כך הוא דרך האומות שחוטא אחד מישראל גורם רעה לכולם. והכתוב צועק "לא תתעב אדומי". לא תתעב, פירושו לא תבזה אותו. אף שלכאורה נראה כשונא אפשר להפכו לאהב, והנסיון הורה זה, וכמעשה **עשו** נגד יעקב, שהכנעה גרמה אהבה תחת שנאה. ועון פלילי מצד אותם המטיפים הפטפונים שדורשים המיד, הלכה הוא שעשו **שונא** ליעקב, והשנאה עולמית. זה נגד האמת ונגד חז"ל והמקרא, שעשו גופא לא הי' רשע תמיד ושנאתו פסקה ע"י הנהגה מהאמת, וכמו **עשו** הראשון כן הם ג"כ דורותיו, שהכנעה מביאה לשלום וזהו שאמר בן זומא "איזהו מכובד המכבד את הבריות", כונתו גם נגד האומות, כשמכבדים אותם ואומרים להם אוהבי אתה הם נעשים לאוהבים ע"י זה, ולהיפך כשאומרים שונא אתה, נעשים לשונא. וזהו מעשים בכל יום, וביחוד צריכים בני' להזהר שלא להיות מן המהפכנים (רעוואלוציאנער רים). כל הצרות שברוסי' באו על ידי זה. אף שמתפארים הבונדאים והסוציאליסטים למיניהם בטובה שעושים לכלל, זה רק בארצות הברית שהולכים בדרך שלום עם הממשלה ודי בזה. וידוע עתה שמושל אחד נעשה לאויב, והגורם לזה מה שאיזה מתאמר יהודי פרסם נגד המושל. וביחוד בנוגע לארץ ישראל, שאף אמנם שחיילות ישראל הראו גדולות בגבורתם בעושהי"ת, אבל בכדי שיהא דבר של קיימא צריכים סבלנות והבלגה ולהזהר מהתפארות.

מדרש רבה פרשת מטות פרשה כב סימן ב

אלף למטה וגו' י"א שני אלפים מכל שבט ושבט שלח וי"א ג' אלפים מכל שבט ושבט י"ב אלף משמרים את כליהם עליהם נאמר (שיר/השירים/ד) שניך כעדר הקצובות (וגו') שכולם מתאימות וי"ב אלף לתפלה ומנין שכן שנאמר אלף למטה אלף למטה הרי כ"ד אלפים וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה הרי י"ב אחרים מהו וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שהיו נמסרין זוגות זה לזה.

ספר החינוך פרשת ואתחנן מצוה תכה

מצות הריגת שבעה עממין וכו' ועובר על זה ובא לידו אחד מהם ויכול להורגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו, ביטל עשה זה וכו'.

ספר מנחת חינוך - מצוה תכה - אות ג

וכתב הרב המחבר והעובר על זה ובא לידו ויכול להרגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו ביטל עשה זה. וצ"ע, דנהי דכל המצוות נדחות מפני הסכנה, מ"מ מצוה זו התורה ציותה ללחום עמהם, וידוע דהתורה לא תסמוך דיניה על הנס כמבואר ברמב"ן (נשא ה, כ) ובדרך העולם נהרגים משני הצדדים בעת מלחמה, א"כ חזי' דהתורה גזרה ללחום עמהם אף דהיא סכנה, וא"כ דחוויה סכנה במקום הזה ומצוה להרוג אותו אף שיסתכן.

שו"ת מהר"י מברונא סימן לד

מעשה בראובן שהלך בגילוי הראש בפני עשרה ובא א' מן התלמידים וראה ומיחה בו ולא אשגח עליה ונדה התלמי' לראובן: והשבתי דנדויין נדוי, אף על גב דאמרינן בפ"ק דקדושין (ח א) לא אמרן אלא רב כהנא דגברא רבא הוה, פרש"י דלא אזיל בגילוי הראש, אבל כ"ע לא אלמא דאין קפידא, וכן בפ' כל כתבי (ק"ח ב) תיתי לי דלא מסגי ד' אמות בגילוי הראש, ה"מ לדידהו דבארץ ישראל הוו והוו מסגי הכי, אנן דדיירינן בין האומות ואינהו אזילי בגילוי הראש וחשיב כחוקות הגוים ולא מינכר ביניהון אלא בכיסוי הראש חשוב כעובר על דת יהודית, וכדאמר' בכתובות (עב א) יוצאה בגילוי הראש חשוב כעובר על דת, ואשכחן חלוקי יהדות בשינוי בגדים אפילו במנעלים וסנדלים בפ' הכונס (נט ב) ובשעת השמ' אפי' ערקת' דמסאנ' אסור (סנהדרין עד ב), וכיון דמיחא ביה ולא אשגח עליה חשוב כאפיקורוס ונדוהו לשם שמים אפי' הרב צריך לנהוג בו נדוי נר' במ"ק נאם ישראל מברונא: ואגב זה אמינא דוקא הליכ', אבל ישיבה בגילוי הראש ליכא קפידא, שכן דרך לישוב להקל מעליו, וכן משמע דלא איזל בגילוי הראש, ולא אמר דלא ישב. וכן משמע תיתי לי דלא מסגי ד' אמות משמע אבל ד' אמות לא, וכ"ש בשיבה, אמנם הכל לפי ענין הישיבה ההיא:

ט"ז אורח חיים סימן ח ס"ק ג

ונכון שיכסה ראשו בטלית. בטור כתב ומכסה ראשו שלא יהיה בגלוי הראש ופי' בו ב"י שלא יהיה בגלוי הראש

מטלית של מצוה שצריך שיכסה ראשו בציצית לקיים מצוה מן המובחר עכ"ל וז"ל ד"מ אף כי מצוה לשמוע דברי ב"י ופירושו מ"מ נ"ל דמ"ש רבינו הוא כפשוטו שלא יהיה בגילוי הראש כי בלא ציצית אין איסור לילך בגילוי הראש רק מדת חסידות כמ"ש בסי' ב' בשם הר"ם ולכן כתב בשעת עטיפת ציצית צריך לכסות ראשו עכ"ל. ולענ"ד דאדרבה בא רבינו להזהיר שיהיה נזהר כ"כ בכיסוי הראש שאפילו בשעה שמעוטף בטלית של מצוה צריך שלא יזוז ממנו כסוי של ראשו. והטעם שטלית של מצוה פעמים הוא מסולק מראשו כמ"ש רבינו בשם העיטור ונמצא שיהיה אז בגילוי הראש אבל לא הקפיד רבינו שיהיה הטלית ג"כ על הראש מטעם מצות ציצית. ובענין עיקר הדבר אם יש איסור להיות בגילוי הראש כתב רש"ל בתשו' סי' ע"ב דאין איסור מצד הדין דלא כמהרא"י וראייתו ממה שמצינו גבי ק"ש שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל הרי לא הטרחת עליכם לקרו' פרוע הראש משמע דאין איסור בדבר וכתב עוד דמדת חסידות הוא לבד מדאמרינן פ' כל כתבי תיתי לי דלא מסגינ' ד"א בגילוי הראש ודוקא הליכת ד"א ומסקנתו דמ"מ אפילו בלא תפלה יש ליזהר מאחר שהעם תופסים אותו לקלות ולפריצות ובשעת הלימוד אם הבגד כבד עליו יכסה ראשו בבגד דק או משי ואפי' ירצה לברך ברכת הנהנין והוא בלילה שאין לו כובע או באמבטי די לו במה שמכסה ראשו בידיו אף שלענין מכסה את לבו לא סגי בכיסוי היד כמו שכתב מהרא"י היינו מטעם שדרך האדם לכסות לבו בידיו ולא ניכר שצריך לכסות הלב אבל למעלה מראשו שהוא ניכר די בכך בפרט באקראי בעלמא עד כאן לשונו ונראה לי שיש איסור גמור מטעם אחר דהיינו כיון שחוק הוא עכשיו בין העכו"ם שעושין כן תמיד תיכף שיושבין פורקין מעליהם הכובע ואם כן זה נכלל בכלל ובחוקותיהם לא תלכו כ"ש בחוק זה שיש טעם דכיסוי הראש מורה על יראת שמים כהיא דסוף שבת כסי רישך כי היכי דליהוי עלך אימתא דמרך וכן בקדושין דף ל"ג ההוא גברא דלא מכסי רישי' אמרו כמה חציף האי גברא כו' וכ"כ בס' המורה פנ"ב ע"ג גדולי חכמינו נמנעים מלגלות ראשם להיות השכינה חופפת וסוככת אותן וכן היו ממעטים דבריהם לזאת הכוונה כו' עכ"ל. ודאי ירחיק עצמו בזה יותר משאר חוקותיהם אבל מכל מקום מה שכתב רש"ל דדי בכסוי היד על הראש ודאי די בזה אף לסלק חוקות העכו"ם כיון שהוא מורה בזה שאסור לו לישיב בגילוי הראש אבל לא יועיל לענין שיצא דבר קדושה מפיו וכמ"ש בסימן ע"ד וצ"ע כנ"ל:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן א

בכיסוי מקצת הראש לענין לילך ברחוב ולענין ברכה.

הנה בדבר כיסה מקצת הראש כגון ביארמולקע /בכיפה/ קטנה אם מותר לילך כך ברחוב כמו שרואה שרבים מיראי ה' נוהגים לילך כן ברחוב, אבל ראה כתר"ה תשובה מהגאון ר' שלמה קלוגער בס' האלף לך שלמה דבכיסוי מקצת מתיר רק בפחות מד' אמות ובגילוי כל הראש אוסר אף בפחות מד' אמות ורוצה כתר"ה לידע דעתי הקלושה איך להתנהג למעשה. והנה דברי הגאון רש"ק תמוהים לכאורה מאד, כי איך אפשר לפרש מה שנאמר בגמ' קדושין דף ל"א רב הונא ברי' דר' יהושע לא מסגי ד' אמות בגילוי הראש וכן הוא בשבת דף קי"ח, שהוא לא בגילוי הראש ממש אלא שהיה מכוסה אבל רק מקצת הראש, דאף אם הי' לו איזה קושיא שהיתה מתורצת בפירוש כזה אין שייך לתרץ בדבר שהוא לא כמפורש שגילוי הראש פירושו מגולה ולא אם הוא בדוקא

מכוסה אף משהו, ובפרט שאין שום הכרח לפרש פירוש כזה שעכ"פ הוא זר ודחוק.

וגם הא לבד הא דר"ה בד"ר יהושע כאן ובשבת לא נזכר בשום מקום שיש איסור ולא אף מדת חסידות אף בגילוי כל הראש ואדרבה בהרבה מקומות הוא כמפורש שאין בזה איסור כדהביא הגר"א /או"ח/ בסי' ח' ס"ק ו' ואם כן מנליה דאסור בגילוי כל הראש אף בפחות מד' אמות אם במקום זה דרב הונא בריה דרב יהושע מפרש שהוא ד' אמות דוקא. בשלמא הב"ח שאוסר אף בפחות מד' אמות מצד מדת חסידות והובא במג"א /או"ח/ סימן ב' סק"ו הוא משום שמפרש ד' אמות שבגמ' לאו דוקא מהטעם דכיון שהוא משום כבוד השכינה שלמעלה מראשו מה לי ד' אמות או פחות, ומש"כ המג"א ומדת חסידות אפילו בפחות מד' אמות ההכרח כדפי' במחצית השקל שגם המג"א אינו סובר שיש איסור בד' אמות מהא דמפורש במג"א /או"ח/ סי' צ"א סק"ג שאף ד' אמות הוא רק מדת חסידות ורק להוציא הזכרה וליכנס לביהכ"נ אסור עיין שם (ועיין ביד אפרים ודבריו דחוקים), אבל הגרש"ק שמפרש ד' אמות שבגמ' הוא דוקא אך פי' שאיירי בגילוי מקצת, מנא לי' לאסור בגילוי כולו אף בפחות הא לא הוזכר דין גילוי כל הראש כלל ואין לדון אף אם הוא חמור מגילוי מקצת, יותר ממה שמצינו בגילוי מקצת. דאם סובר מסברא דאינו כבוד השכינה אף בפחות מד' אמות כסברת הב"ח וסובר לפי פירושו שאף בגילוי מקצת נמי אינו כבוד השכינה ובזה איירי בגמ' הו"ל לאסור אף בגילוי מקצת גם בפחות מד' אמות, אלא סובר שלא שייך כבוד השכינה כשיושב ואף במהלך פחות מד' אמות אין לאסור אף בגילוי כל הראש בפחות מד' אמות.

וצריך לומר לתרץ דבריו שסובר דבגילוי מקצת נמי אינו כבוד השכינה וסובר דד' אמות דוקא ולכן מפרש בגמ' שהוא אף בגילוי מקצת ואין חלוק מדינא דגמ' בין גילוי כולו לרק מקצת שבתרווייהו ליכא איסור אלא מדת חסידות, ורק בד' אמות, אבל האידנא שאיכא איסור מצד חוק עכו"ם כסברת הט"ז /או"ח/ בסי' ח' סק"ג זה איכא אף ביושב וכדמשמע כן שם בט"ז וכן יש איסור אף בהולך פחות מד' אמות. ואיסור זה ליכא אף בכיסוי מקצת דכבר אינו כחוק העכו"ם, וכדאיתא שם בט"ז שליכא אף בכיסוי היד על הראש דודאי די בזה לסלק חוקות העכו"ם כיון שהוא מורה בזה שאסור לו לישיב בגילוי הראש עיין שם, וכ"ש בכיסוי מקצת שאינו כחוק העכו"ם שאין לאסור וא"צ בזה לטעם הט"ז בכיסוי היד, ונמצא ממילא חלוק לדינא שבגילוי כל הראש אסור אף בפחות מד' אמות ואף בישיבה לבד, ובגילוי מקצת שליכא איסור זה אלא מדת חסידות שבגמ' שנאמר סתם גילוי הראש בזמנם שלא הי' זה חוק העכו"ם וסובר שהוא אף בגילוי מקצת הוא דוקא בד' אמות ונוגע לן דין הגמ' למעשה רק בגילוי מקצת.

ונצטרך לפרש בכוונת לשון הגרש"ק שהעתיק כתר"ה שמה דאמרי' דלא ילך ד"א בגילוי הראש דמשמע פחות מד' אמות מותר, היינו רק במקצת הראש בזה אסור רק ד' אמות תחת אויר הרקיע הא פחות מד' אמות מותר, אבל בגילוי כל הראש אסור אף פחות מד' אמות, אין כוונתו לפרש כן בלשון הגמ' דבגמ' שאינו לאיסור מצד חוקות העכו"ם שלא היה אז כן חוק העכו"ם אלא למדת חסידות מצד שהשכינה למעלה מראשו איירי אף בגילוי כל הראש כפשטות הלשון וגם דא"א לפרש כלל חלוקו מדין הגמ' כדבארתי, אלא כוונתו אולי על לשון הש"ע ולא

ילך ד' אמות בגילוי הראש דמוקים בגילוי רק מקצת משום דהאידינא אסור בגילוי כל הראש מדינא אף בפחות מד' אמות ואף בישיבה. ומסתבר יותר שגם אין כוונתו לפרש כן בש"ע שאיירי רק בגילוי מקצת כדהקשתי שא"א לפרש היפוך לשון גילוי הראש, אלא דהש"ע ודאי איירי אף בגילוי כל הראש משום דהש"ע אינו אסור מטעם חוק העכו"ם וכדמוכרח כן גם להט"ז שכתב על הש"ע בסק"ה דרוכב ויושב בעגלה הוא כמהלך משמע דבישיבה מתיר לא רק בביתו אלא אף תחת אויר הרקיע, והא לטעמיה דיש בזה איסור דחוק העכו"ם אסור אף בישיבה ואף בבית וכמפורש בט"ז /או"ח/ סי' ח', אלא צריך לומר דדין הש"ע שלא כתב שאסור לילך כמו שכתב לעיל מזה בדין קומה זקופה אלא כתב ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש שמשמע שהוא רק ממדת חסידות, וכדדייק כן גם בס' יד אפרים והוא רק במהלך ולא ביושב, ע"ז חידש הט"ז שרכוב ויושב בעגלה הוא כמהלך מהא דקדושין דף ל"ג ויש גם בו המדת חסידות שבש"ע אבל בסי' ח' חידש שהאידינא איכא גם איסור מצד חוק עכו"ם שהוא אף בישיבה. ומה שלא אסר המחבר מטעם חוק העכו"ם הוא משום שדבר זה תלוי לפי המקומות שאם באותן מקומות אין העכו"ם נוהגין כן אין לאסור, והמחבר היה במקומות הערביים שאין נוהגין להסיר הכובע, וזהו גם כוונת הגרש"ק שהוא לדינא האידינא במקומותינו שהעכו"ם נוהגין להסיר הכובע ולא קאי על לשון הש"ע, ולשון דמה דאמרינן הוא פירושו מה שגם אנחנו לדינא אומרינן כן, ונסתלקו קושיותינו מעליו.

אבל עכ"פ תמוה לומר בלא ראייה חדוש כזה שאף בכיסוי מקצת יהיה אסור, וגם הא משמע מהאחרונים דלא כדבריו, מהא דבטעם שאין מועיל הנחת היד על הראש להזכיר השם להמחבר /או"ח/ בסי' צ"א סעי' ד' וכן סובר הרמ"א /או"ח/ בסי' ע"ד סעי' ב' דלא כמהרש"ל דמתיר, הוא רק מטעם דאין הגוף יכול לכסות עצמו, ומטעם זה אם אחר מניח ידו על ראשו מותר לברך וכן כשממשיך הבית יד של הבגד על היד של עצמו הוי כיסוי כדאיתא בב"ח הובא בבאה"ט /או"ח/ סי' צ"א סק"ד עיין שם, והא היד אינה מכסה אלא מקצת הראש ומותר אף לברך למהרש"ל ולהחולקים עליו הוא רק ביד של עצמו והט"ז מודה למהרש"ל בסי' ח' גם לענין המדת חסידות לישיבה ולהלך ורק לברכה אסור, ומש"כ הט"ז /או"ח/ בסי' ע"ד סק"ב לענין שלא ישב או ילך בגילוי הראש באקראי קצת די בכיסוי ביד אין כוונתו שיהיה בזה האיסור דמדת חסידות אם הוא שלא באקראי, דלא מצינו חלוק לענין זה אלא בין ד' אמות לפחות ולא בין אקראי לשלא באקראי, אלא נקט בדהוה שבאקראי קצת מצוי זה. ונמצא שהוא כמפורש שאף לענין ברכה מותר גם בכיסוי מקצת וכ"ש לענין הליכה ד' אמות, ולכן דעת הגרש"ק היא שלא ככל האחרונים והוי דעתו דעת יחיד.

אך אף לדעת הגרש"ק נראה לע"ד שהוא רק בכיסוי פחות מרוב הראש דיסבור דרובו ככולו גם לדין זה וכשהרוב מגולה הוא כמגולה כולו אבל כשהרוב מכוסה גם לדידיה ליכא שום זהירות. ובמחצה מצומצם כיון שהאיסור נאמר על ראש מגולה ומחצה אינו כרוב אין להחשיב זה מגולה ואין לאסור אף לדעתו. אבל אולי אף בזה חושש לאסור משום דא"א לצמצם וצריך שיהיה הרוב מכוסה ואף שגם באיסור דרבנן הא מקילין במחצה אף שא"א לצמצם כדמצינו בעירובין מ"מ אולי החמיר לחוש כיון שלענין ברכה והזכרת השם הוא לכבוד השם לא רצה להקל אף שהוא ספק איסור דרבנן, וממילא חש להחמיר גם בהליכה אף שהוא רק ממדת חסידות כדי שלא לחלוק ולכן אולי מצריך שיהיה הרוב מכוסה, ואיסור דחוק העכו"ם ודאי ליכא אף רק במיעוט מכוסה אם

אך נחשב זה בעיני בני אדם לראש מכוסה.

ולכן למעשה הרוצה להחמיר ולחוש לדעת הגרש"ק צריך לכסות רוב ראשו שהוא ברוב הכובעים וביראמולקעס /ובכיפות/ הגדולים. אבל לדינא אין מחוייבין לחוש לדעתו כיון שהיא דעת יחיד ובפרט שהוא רק באיסור ממדת חסידות אף שעתה שכבר נהגו ישראל יש לדון בזה כעין איסור, משום שלא היה המנהג להחמיר יותר מהראוי לפי הגמ' והש"ע ולכן אם אך מכוסה באופן שנקרא שראשו מכוסה רשאים לילך ברחוב ואף לברך וכמו שעושין כן הרבה ואין להחשיבם ח"ו לקלים.

ומצד דין נדר שנהג שלשה פעמים אין לאסור דכיון דהוזכר בגמ' ובש"ע שכן ראוי לנהוג לכל אדם עושה בסתמא רק לפי הדין שנאמר בזה דהוא רק למדה טובה שראוי לכל ישראל לנהוג במדת חסידות זה ולא נחשב זה לקבלת נדר דרך דבר שהוזכר שינהגו כן ת"ח ויראי ה' אם התחיל אחד לנהוג כן בסתמא אמרין שהוא בג' פעמים לקבלת נדר אבל לענין גילוי הראש שבש"ע נאמר זה לכל ישראל שינהגו כן אף שהוא רק מצד מדת חסידות אין להסתפק כלל בנדר אלא ע"ד הש"ע עושה שהוא רק למדת חסידות.

ובסתירת דברי המג"א /או"ח/ שבסי' צ"א כתב שאף לילך ד' אמות הוא רק ממדת חסידות ובסי' ב' /או"ח/ כתב ומדת חסידות אפילו פחות מד' אמות שמשמע שלילך ד' אמות הוא איסור שדחקו במחצית השקל וביד אפרים לתרץ דבריו, היה נראה לע"ד דלילך ד' אמות אף שעיקר הדין הוא ממדת חסידות אבל כבר נהגו כל ישראל להתנהג במדת חסידות זה אפילו אנשים פשוטים אבל מדת חסידים להיחידים המתנהגים בחסידות וכן לכל ת"ח יש להחמיר שלא לילך בגילוי הראש אפילו בפחות מד' אמות. ולדינא יש לאסור אפילו בישיבה מצד חוק העכו"ם כהט"ז, והמג"א משמע שפליג על הט"ז וצ"ע בטעמו, ואולי בישיבה אף המג"א יודה דאסור משום חוק העכו"ם שכן עושין כשיושבין לאכול או בחבורת אנשים בעלמא להסיר הכובע אבל בהלוך אין דרכם להסיר הכובע ולכן אין לאסור ההלוך משום חוקי העכו"ם, ואולי סובר דחוק העכו"ם נחשב רק בעת התפלה דרך אז הוא חוק שלהם להסיר הכובע אבל בישיבה אין מסירין מצד חוק העכו"ם אלא להקל בעלמא, והט"ז סובר שגם זה נחשב חוק כיון שנמשך להם רגילות זה מצד חוק העכו"ם שלהם שבלא כובע הוא יותר חשיבות, ולכן אף שלישיבה בעלמא אין להם חוק עכו"ם להסיר הכובע יש לזה דין חוק עכו"ם לאסור, ועדיין לא מבורר טעם המג"א לע"ד ויש לאסור כהט"ז. ידידו המברכו בכוח"ט, משה פיינשטיין.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף יא עמוד א

אמר ליה אביי לרב ספרא: הני אבולי דמחוזא מאי טעמא לא עבדו להו רבנן מזוזה? אמר ליה: הנהו חזוק לאקרא דכובי הוא דעבידי. אמר ליה: ואקרא דכובי גופה תבעי מזוזה, דהא אית בה דירה לשומר בית האסורין? דהא תניא: בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת - חייבת במזוזה. אלא אמר אביי: משום סכנה. דתניא: מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע, ושל רבים פעמים ביובל. ואמר רבי יהודה: מעשה בארטבין אחד שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי, ומצאו קסדור אחד ונטל ממנו אלף זוז. - והאמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה

אין ניזוקין! - היכא דקביע היזקא - שאני, דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבח לה' באתי.

ט"ז יורה דעה סימן רפו ס"ק ג

שמקצת עובדי כוכבים דרים שם. הטעם מבואר שם מפני הסכנה פירוש שיאמר שעושין לו כישוף כדאיתא ביומא דף י"א. ומזה יש ללמוד לכל שערי העיר לפטור מפני סכנת המושל בזה:

תוספות מסכת פסחים דף נג עמוד ב ד"ה מה ראו

מה ראו חנניה מישאל ועזריה - פ"ה מה ראו שלא דרשו וחי בהם ולא שימות בהן וקשה דהא בפרהסיא הוה ומסקינן בסנהדרין (דף עד.) דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו אפילו אמצוה קלה ומפר"ת דצלם זה שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו ולכך קאמר מה ראו וכן משמע מדכתיב לאלהך לית אנחנא פלחין ולצלם דדהבא לא נסגוד משמע דאלהא דידיה וצלמא תרי מיילי נינהו ואתי נמי שפיר הא דאמרינן באלו נערות (כתובות לג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא ואי ע"ז הוה ח"ו שהיו משתחוים לו ומיהו לשון פלחו לא אתי שפיר ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל כדאמר בחלק (סנהדרין צג.) ג' היו באותה עצה.

פתחי תשובה יורה דעה סימן קנז ס"ק ח

יהרג ואל יעבור ע' (בתשובת שבות יעקב ח"ב סימן ק"ו) שנשאל פעם אחת שגזרו עליהם גזירה להעברת דת שמחוייבים ליהרג ולא לעבור ומקצתן יכולין לברוח אי מחוייבים לברוח כדי להציל נפשם דלא יהיו כמאבד עצמו לדעת או נימא דאל יפרשו מן הצבור שמחוייבים למסור את נפשם על קידוש השם והשיב דאף דמדברי התו' בפסחים דף נ"ג ע"ב גבי חנניה מישאל ועזריה מבואר דאפילו יכולין להמלט על נפשם אין לברוח זה אינו דוודאי היכא דאפשר לקיים שניהם שלא לעבור על המצוה ולקיים וחי בהם עדיף ודברי התוס' אפשר לתרץ ומ"מ אם רוצה להחמיר ע"ע שלא לברוח ולמסור נפשו לקדש השם ברבים שממנו ילמדו אחרים לא מקרי מאבד עצמו לדעת ע"ש:

בית הלוי פרשת וישלח פרק לב פסוק יב

הצילני נא מיד אחי מיד עשו. יש להבין אחרי כי לא היה לו רק אח אחד למה הוצרך לומר מיד עשו ובאמרו מיד אחי כבר מבואר בקשתו. ועיין בזוהר (ח"א קס"ט ע"א) על הפסוק וז"ל מכאן מאן דצלי צלותא דבעי לפרשא מיליה כדקא יאות כו' מיד אחי ואי תימא קרבין אחרנין סתם אחין איקרון מיד עשו בגין לפרשא מיליה כדקא יאות. אמנם אכתי יש להבין אמרו שני פעמים מיד אחי מיד עשו והי' סגי לומר באמרו מיד אחי עשו. ויש לפרש

הכוונה דיעקב בהודעו דעשו בא לקראתו הבין דלא ימלט מאחד משני האופנים, או דעשו ילחם עמו וירצה להורגו, או דיתרצה עמו וישב מאפו וישב עמו בשלוח ואחווה כשני אחים, ומשני האופנים הללו נתיירא יעקב, דגם טובתו ואהבתו של עשו רעה היתה אצל יעקב, ועל אלו שני האופנים אמר הכתוב ויירא יעקב מאד ויצר לו דאמר ויירא על ספק שמא יהרגו וייצר לו על הספק שמא יתקרב לו. וזהו שביקש על הני שני אופנים הצילני נא מיד אחי מיד עשו שאיננו רוצה בו לא לאח ולא לעשו וביקש שיצילו משני ידים הללו. ונתקבלה תפלתו, דבתחילה היה בדעת עשו להרגו והקב"ה הצילו מידו, ואח"כ כשנתרצה לו ביקש להיות עמו ביחד ואמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ויהיו שניהם ביחד, והוא דחה אותו בדברים וניצל גם בזה ממנו וכמו שאמר הכתוב וישב עשו ביום ההוא לדרכו שעירה, השמיענו הכתוב דבאותו יום עצמו נפרד עשו ממנו והלך לדרכו ולא נתעכב אפילו יום אחד עמו וכבקשתו. וכבר ראיתי במפרשים שנתקשו על דברי הכתוב וישב עשו ביום ההוא לדרכו דמאי אשמועינן הפסוק דבאותו יום שב לדרכו ולפי הנ"ל מבואר היטב:

והנה כל מעשי אבות הם סימן לבנים, דגם בגלותו של עשו יתנהג כן עם ישראל בשני האופנים כאשר רצה לעשות עם יעקב, דבהתחלת הגלות יהיה גוזר גזירות רעות בשמדות ויסורים וילחם בהם וירצה לאבדם וה' ברחמיו לא יעזבם. ולבסוף יאמר כי רוצה לישב בשלוח עם יעקב וכוונתו דבזה ירחיק את ישראל מעבודת ה' וידיחם מאמונתם. וכמו דעשו אמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ואיתא במדרש (ב"ר ע"ד) דעשו אמר לו שישתתף עמו בשני העולמות עוה"ב ועוה"ז. וביאור הדברים שאמר לו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך דהיינו ששניהם יתקרבו זה אצל זה וכל אחד יותר קצת ממנהגו הקדום עד שיתקרבו זה אצל זה. והכוונה של המדרש מבואר דהוא שלבסוף גם הם יקבלו עיקרים טובים מאמונת ישראל שיהיו גם הם מאמינים בבוא יחיד ובתורה מן השמים וגמול ועונש וירצו דגם יעקב יותר קצת מאת אשר לו ויניח קצת מעבודות הנוגע רק לעוה"ב רק יקח לו קצת מדרכי העולם וחלק בעוה"ז להתעסק בדרכים ודברים חיצונים ולא שישקדו רק על התורה. וז"ל תנא דבי אליהו זוטא פרק י"ד טול אתה העוה"ז והעוה"ב חצי ואני אטול עוה"ז ועוה"ב חצי. והכוונה שלא תהיה אתה עוסק רק בתורה ומצוה רק תמעט עבודתך ותניח ירך מאיזו מהמצות הגורמים פירוד בין שנינו ועי"ז תנחל עוה"ז וגם חצי עוה"ב כאומר די לך רק חצי עוה"ב ולא כולו, וזהו ממש כמאמר הלצים אנכי מסתפק בחתיכה קטנה של ליתן ולא אטריח להשיג חתיכה גדולה. וגם אני אתנהג כן ואקבל קצת מן המצות ויהי גם לי חצי עוה"ב. ועל עוה"ז לא אמר חצי דידע דאם יחסר גם אחת מן המצות כבר ישיג כל העוה"ז, וזהו נסעה ונלכה ואלכה לנגדך פירוש כמוך והדברים נוקבים ויורדים כו'. וזה הגלות השני שיהיה בסוף הגליות הוא נקרא בפרך בפה רך. ומזה הגלות נתיירא יעקב אבינו יותר מיראתו מן הראשון, כי טבע האדם עלול להכשל בו יותר מן הראשון וע"כ הקדימו בתפלתו ואמר הצילני נא מיד אחי ואח"כ אמר מיד עשו, יען כי בראשון אין בו רק שיעבוד גופני והשני הוא שיעבוד בשניהם ברוחני וגם בגופני, דהרי כל הטוב שיתן הוא רק להמוותר מהמצות ונמצא מאבד נפשו, ומי שלא יחפוץ בהטובה ההיא ולא ירצה להתקרב ישאר במצב דוחקו כאשר מקודם ונמצא משתעבדים בשניהם. וזה הענין יהיה נמשך עד ביאת משיח בב"א:

Rabbi Alderstein

רש"י פרשת וישלח פרק לג פסוק ד

אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו:

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף י עמוד ב

א"ל, והכתיב: לא יהיה שריד לבית עשו! בעושה מעשה עשו.

העמק דבר פרשת וישלח פרק לג פסוק ד (פרשת וישלח)

ויבכו. שניהם בכו, בא ללמד שגם יעקב נתעורר עליו לשעה זו אהבה לעשו. וכן לדורות בשעה שזרע עשו מתעוררים ברוח טהרה להכיר את זרע ישראל ומעלתם, אז גם אנחנו מתעוררים להכיר את עשו כי אחינו הוא, וכמו שרבי היה אוהב אמתי לאנטונינוס וכן הרבה:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פט עמוד א

מאי הר סיני - הר שירדה שנאה לאמות העולם עליו.